

*Методичні рекомендації
«Робота над сценарієм в клубних закладах»*

Одеський Обласний центр української культури
Відділ народної творчості фольклору та етнографії

Методичні рекомендації
«Робота над сценарієм в клубних закладах »

2019р.

Сценарій — це детальна літературна розробка змісту театралізованого дійства, у якій в логічній послідовності викладаються окремі елементи дії, розкривається тема, по-казані авторські переходи від однієї до іншої частини дії, проводиться орієнтовне спрямування публіцистичних ви-ступів, вносяться використовувані художні твори чи уривки з них, оформлення і спеціальне обладнання.

Різновиди сценаріїв театралізованих масових заходів

Сьогодні в практиці проведення масових театралізованих заходів використовують велику кількість різноманітних типів сценаріїв, згрупованих за певними критеріями.

Сценарії оригінальні та збірні

1. Оригінальні сценарії — це найцікавіший різновид сценаріїв, який на практиці трапляється нечасто. До цього різновиду належать такі сценарні твори, у яких усі складові частини, від початку до кінця, — прозові та віршовані тексти, що мають художньо-образну структуру.

2. Збірні, або компілятивні, сценарії — це твори, які складаються з фрагментів інших творів чи які створені за запозиченою структурою, навіть інколи — із фрагментів уже готових чужих сценаріїв. Робота сценариста, який працює над збірним сценарієм, дещо схожа на дитячу гру «Конструктор», у якій з невеличкої кількості деталей можна по черзі змонтувати будинок, літак, верстат, млин тощо. Треба лише знати, у якій послідовності і яким чином поєднуються поміж собою окремі частини та деталі, що робиться спочатку, а що — потім. Під час створення збірних сценаріїв слід опиратися на досвід колег, на чужі сценарії схожої тематики.

Сценарії тематичні та сюжетні

1. **Тематичні сценарії** — це сценарні твори, побудовані без наскрізного сюжету, проте їхній зміст підпорядкований одній темі. У драматургії масових театралізованих видовищ переважна більшість саме такого різновиду сценаріїв.

2. **Сюжетні сценарії** — це сценарні твори, у яких присутній наскрізний сюжет та персоніфікований конфлікт. Такі сценарії трапля-

ються в практиці рідко. До найпоширеніших варіантів сюжетних сценаріїв належать дуже розповсюджені сценарії дитячих новорічних ялинкових свят, вечорів, естрадних оглядів тощо.

Сценарії художні та документальні

1. Художні сценарії — це сценарні твори, що містять в собі переважно будь-які літературні твори, їх фрагменти, а також твори образотворчого мистецтва, кінематографії, окремі концертні номери різноманітних жанрів. До цієї групи належить абсолютна більшість так званих сюжетних сценаріїв, а найпоширеніші види цих сценаріїв — це літературно-музичні композиції, концертні програми, свята.

2. Документальні сценарії — сценарні твори, побудовані, головним чином, на суто фактичному документальному матеріалі. У них йдеться про дійсні події, у яких брали участь безпосередні учасники цих подій. Такі сценарії в практиці сценарної творчості трапляються значно частіше, ніж художні.

Сценарій обрядового дійства чи театралізованої вистави відрізняється від інших видів мистецтва тим, що в ньому робота сценариста і режисера взаємопов'язана, тісно переплітається, і її неможливо розділити, тим більше, що на практиці більшість режисерів є водночас і сценаристами. Створення сценарію масового дійства, особливо свята “просто неба” (в парку, на площі, на стадіоні), це процес творчий і тому чітко не можна дати однозначних рецептів щодо їх створення. Новий час народжує вже нові форми заходів. Але без самого сценарію, чи принаймні сценарного плану, неможлива робота над постановкою будь-якого дійства, його чітка організація і образність. Майстерність же сценариста формується саме завдяки виконанню всіх вище наведених умов роботи над сценарієм, використанню у ньому важливих драматургічних елементів та різноманітних засобів створення оригінального сучасного художнього образу; плюс практика, досвід, високий інтелектуальний рівень, обізнаність з різними темами, нестандартний погляд на проблему та особисте небайдуже ставлення до матеріалу народжують справжні сценічні шедеври, що ніколи не залишають учасників байдужими, запам'ятовуються надовго і мають позитивний вплив на їх особисте ставлення до себе і світу загалом.

Компонуючи свято, сценарист, передусім, повинен подбати про те, щоб знайти можливість об'єднати велику масу глядачів, допомогти їм розсердитися за інтересами і водночас сприйняти основну тему свята; як підпорядкувати другорядне головному. А це означає, що сценарій масового свята потрібно будувати так, щоб певні засоби впливу поширювались на всіх присутніх. До таких засобів належать: оформлення території, будівель, сценічних майданчиків; пересувні театралізовані процесії чи групи костюмованих; вміло складений радіо конференс, друкований путівник чи лібрето, в якому в досконалій літературній формі подається виклад змісту і програми свята. Всією масою глядачів сприймаються також піротехнічна вистава, вистава на воді чи повітряне шоу, театралізована хода (процесія) та заключний фєсрверк. Ці загальні засоби впливу доповнюються тими враженнями, які присутні на святі отримують, ознайомившись з тією чи іншою частиною програми.

В побудові сценарію масового дійства важливу роль також відіграє внутрішній монтаж епізодів.

Монтаж — це творчий прийом з'єднання, завдяки якому митець в своєму творі зближує досить віддалені і не дотичні у звичайному житті предмети і людські долі, поєднує вкрай ізольовані події в єдине ціле, вибудовує нові зв'язки між предметами, створюючи таким чином художній образ. Діапазон драматургії масових форм надзвичайно великий; від найпростішого співпереживання у видовищах до колективно організованої масової дії. Для нас останнє надзвичайно важливе, бо, на відміну від театру, який лише іноді ставить перед глядачем певні цілі і завдання до дії у майбутньому, а розмежування сцени і залу рампою та умовність обстановки не можуть викликати безпосередньої дії; в святі заклики до дії мають стосунки до кожного глядача і повинні бути виконані саме цією, а не іншою аудиторією.

Організатори масового заходу намагаються ставити глядачів у такі умови, щоб вони відчували себе активними учасниками постановки. Творча активність у театралізованому дійстві виникає тоді, якщо участь присутніх досягає найвищої точки і впливає на подальший хід дії, присутні стають співавторами дійства.

Здійснюється процес активності не сам по собі, а за допомогою прийомів та засобів активізації, що є привілеєм і специфікою масових дійств.

Сценарист повинен знати і включати ці засоби під час підготовки сценарію як напрямки інтерактиву:

1. Пряме звернення до аудиторії — всі слова та дії виконавців спрямовані безпосередньо до присутніх, а не один до одного (як зазвичай у театрі). Таке пряме звертання передбачає зворотну відповідь аудиторії.

2. Підготовлена активізація — або «виконавці серед глядачів», «підсадні особи». Це — заздалегідь сплановані вигуківки із залу, проходження через натовп, тобто перебування в гущі глядачів і безпосереднє спілкування з ними. Цей засіб не відкидає і певної імпровізації, до якої творча група теж готується.

3. Фізична активізація — здійснюється втому разі, коли аудиторію спонукають до ряду нескладних фізичних дій: передати будь-який предмет, відійти на декілька кроків, розвернутися в інший бік, перейти на інше місце, поплескати в долоні, протупотіти ногами, зробити «хвилю», тощо. Цей засіб застосовується, коли потрібно терміново переключити увагу, викликати певні почуття та уникнути небажаних емоцій.

4. Словесна активація — це різні запитання до аудиторії, звернення до присутніх, вікторини, загадки, спільне проголошення слоганів, заклики до спільної дії («давайте разом заспіваємо, давайте покличемо Святого Миколая», «я не чую вас», «я хочу почути чи є в залі хлопці! Добре, а тепер дівчата..., а тепер всі разом!..» і т.п.). Цей засіб дає можливість учасникам дійства через слово виявити своє ставлення до того, що відбувається, дати свою оцінку, дати вихід емоціям.

5. Гра — є важливим засобом святкового спілкування, це ігри на сцені з залученням учасників із залу, ігри в канві народного гуляння, і особливо масові ігри з аудиторією, в основі яких фізична та вербальноактивізація.

МОНТАЖ ЯК ТВОРЧИЙ МЕТОД СЦЕНАРИСТА

1. Епізоди – структурні частини сценарію.

2. Монтаж як метод створення літературно-режисерського твору – сценарію театралізованого дійства.

3. Найпоширеніші варіанти монтажних з'єднань.

Епізоди – структурні частини сценарію

Перед тим як розглянути сутність поняття «монтаж», нам слід розкрити зміст такого поняття як «епізод».

У сценарній справі існують чіткі закономірності поділу сценарної структури на окремі частини, або епізоди. Дехто, мабуть, вважає цю роботу рутинною, нетворчою, хоча вона, на думку автора відомого «Словаря театра» П. Паві, «не є хибною та некорисною теоретичною роботою, яка руйнує враження від цілого... це усвідомлення того, як створений твір, який його сенс».

Поділ майбутнього сценарію на окремі епізоди залежить від того, що ми маємо за епізод. Думки фахівців з цього приводу збігаються: кожний епізод має бути закінченим фрагментом сценарію, тобто такою його частиною, яка має самостійні початок, середину та кінець. Широко розповсюдженим є уявлення про те, що епізод сценарію повинен мати у своєму складі подію.

Подія є вчинком, дією, яка цілком залежить від низки попередніх подій, вона тягне за собою події наступні. Кожна вагома подія повинна впливати певним чином на всю структуру сюжету та розвиток теми. А та подія, що аж ніяк не пов'язана з усім, про що йдеться у конкретному сценарії, яка не тягне за собою більш-менш принципових змін у встановленні послідовності подій та у логіці їх розвитку, не впливає на тему та сюжет сценарію, повинна бути безболісно усунута з його структури. Під час розподілу сценарію на окремі епізоди не слід його занадто роздрібнювати, інколи сценаристи-початківці чомусь вважають за подію кожен окрему появу чи зникнення будь-якого персонажу, чи не кожен його рух та вчинок. І щоб таке не траплялось, сценаристові повинно бути відомо, скільки саме епізодів може бути у сценарії.

Рекомендована кількість епізодів сценарію. Кожен сценарист повинен знати, яка мінімальна та максимальна кількість можливих епізодів рекомендується до сценаріїв масових театралізованих вистави.

Мінімальною можна вважати наявність трьох епізодів: початку, середини та кінця. Як доведено ще Аристотелем, саму наявність цих елементів слід вважати за ціле явище. Інакше кажучи, менш ніж три епізоди в сценарії бути не може.

Максимальною можна вважати ту кількість епізодів, яка потрібна авторові, але фахівці наголошують на десяти головних епізодах. Якщо виходити з того, що середня тривалість звичайного театралізованого видовища коливається від 60 до 90 хвилин, а дві години сценічної дії без перерви – це занадто, то на один з десяти епізодів припадає по 6-9 хвилин. Інколи цього часу для показу одного епізоду вистачає, а подекуди – ні. А якщо кількість сценарних епізодів збільшити, то це може привести до миготіння в очах глядачів. Ось чому оптимальною, тобто найзручнішою та найлогічнішою, слід вважати кількість епізодів від чотирьох-п'яти до семи-восьми. Це неодноразово перевірено на практиці.

Але інколи тема та конкретні обставини сценарію наполегливо вимагають збільшення кількості епізодів проти рекомендованої. Скажімо, дванадцять епізодів може з'явитись у сценарії новорічного свята, якщо у ньому йдеться про дванадцять місяців року, про дванадцятю годину опівночі тощо. Але, все ж таки, згадана ситуація є винятком із правил.

Структура епізоду сценарію. Побудова кожного окремого епізоду сценарію цілком залежить від особливостей творчого задуму сценариста, але, якщо окремі епізоди виявляють збіг у деяких параметрах, для їх структури рекомендується однаковий розмір та деяка загальна схожість. Наприклад, на початку чи наприкінці кожного з таких епізодів можуть бути розміщені монологи ведучих на схожі теми або окремі епізоди можуть мати приблизно однакову кількість якихось важливих елементів – діaproекцій чи виступів учасників тих чи інших подій, концертних номерів тощо. Конструктивна схожість окремих епізодів сценаріїв масового театралізованого заходу – бажаний, рекомендований, але не обов'язковий елемент. Тому кожен сценарист повинен підходити до рішення цієї проблеми з урахуванням особливостей конкретної теми та певного матеріалу сценарію. Перший та останній епізоди, які обрамляють сценарій, повинні відрізнитись від інших за обсягом та формою викладення матеріалу. Щодо конструктивної однорідності, то приблизно однаковий розмір епізодів створюватиме необхідний драматургічний каркас сценарію в цілому.

Блочна побудова сценарію. У деяких сценаріях масових театралізованих заходів діє подвійне розподілення сценарного матеріалу на

структурні одиниці: спочатку відбувається розподіл на окремі епізоди, а потім декілька епізодів складають у так званий тематичний блок. Епізоди об'єднуються за якоюсь спільною ознакою: за темою, за жанром, за настроєм, за напрямком тощо. Найчастіше блочна побудова зустрічається у сценаріях концертів: у таких сценаріях можуть поряд існувати блок класичних номерів (балетних, інструментальних, вокальних тощо), блок естрадних номерів (теж досить різноманітних за жанрами), блок номерів народної тематики або група номерів у дитячому виконанні. Такі блоки, або групи номерів, інколи зустрічаються у сценаріях літературних монтажів, літературно-музичних монтажів тощо. Автор сценарію сам вибирає потрібну йому структурну одиницю – чи то номер або епізод, чи тематичний блок епізодів та номерів.

Теми основних епізодів. Після того, як сценарист визначить основні епізоди, встановить їх кількість та послідовність, йому потрібно визначити тематичну спрямованість кожного окремого епізоду сценарію, сформулювати зміст кожної події, на яких побудовані епізоди. Методика створення цих формулювань повністю відповідає методиці формулювання теми сценарію в цілому. У цьому випадку окремих епізод сценарію виконує роль самостійного мікросценарію.

У деяких сценаріях, що побудовані на суто документальному матеріалі, головна подія епізоду інколи співпадає за змістом та формою із формулюванням теми, тобто автор повинен у такому випадку зафіксувати у відповідних позиціях дві однакові дефініції.

Працюючи над сценарієм масового театралізованого заходу, автори кожного разу вирішують проблему з'єднання окремих частин сценарію та їх послідовності. Подекуди сценаристи зустрічаються з необхідністю з різних причин переглянути послідовність епізодів сценарію, змінити цей порядок, щось додати або виключити.

За допомогою яких засобів з'єднуються окремі епізоди та елементи сценарної структури в єдине художньо-образне ціле? Існує багато варіантів. Найчастіше у сценарній практиці використовуються такі засоби:

- ведучі, які своєю появою та коментарем подій зв'язують окремі частини сценарію за певною авторською логікою;
- наскрізні персонажі, які можуть виконувати ті ж самі функції,

що і ведучі, а можуть бути самостійними елементами сценарію;

- різноманітні тематичні зв'язки, що виникають не лише між епізодами, але і можуть проходити через них;

- різноманітні мовні, пластичні, художньо-декоративні засоби, які забезпечують зв'язок окремих епізодів та номерів, навіть тих, які з якихось причин не завершені.

Багато хто з сценаристів з'єднує окремі частини сценарію в єдине ціле, не використовуючи для цього ніяких особливих пристосувань, роблячи це в усній формі, нічого не записуючи, хоча всім відомі засоби, за допомогою яких можна істотно полегшити роботу з перетасування окремих епізодів сценарію та його більш дрібних елементів.

Монтаж як метод створення літературно-режисерського твору – сценарію театралізованого дійства.

Процес поєднання окремих частин цілого в єдину структуру носить назву монтажу. Він є дійовим засобом організації матеріалу, що викликав до життя кінематограф. Найвідоміші кінорежисери розробляли мистецтво монтажу, хоча називали це явище по-різному: С.М. Ейзенштейн, який разом зі своїми товаришами і розробив основи теорії монтажу, спочатку називав його зіткненням, В.І. Пудовкін називав це ж саме явище зчепленням, Д.У. Гріфіт говорив про драматургічну концентрацію, а О.П. Довженко вже писав про з'єднання або про монтаж. Дехто з фахівців вважає, що процес творчого монтажу ближче до понять синтезу або колажу, в якому різноманітний за фактурою матеріал об'єднується та перетворюється у самостійний драматургічний твір.

У сфері видовищних мистецтв монтажний принцип побудови нового твору полягає у використанні різних варіантів з'єднань окремих частин цілого у необхідній послідовності. Робиться це за допомогою різних монтажних засобів, бо за думкою П. Паві, «монтаж – це мистецтво використання того, що вже є: монтаж нічого не створює «ex nihilo», тобто з нічого. Дійсно, драматург використовує під час монтажу лише той матеріал, який вже є, вже існує, а сенс монтажу полягає у пошуку нових, нетрадиційних сполучень фактів та фрагментів матеріалу. За допомогою цих сполучень демонструються нові можливості сценарного матеріалу.

У процесі монтажу окремих епізодів сценарію драматург немовби

збирає з окремих вузлів принципово нову структуру, співставляючи два, здавалось би, віддалених одне від одного явища, митець приводить нас до народження третього поняття. Тому, зміст процесу монтажу може бути переданий через елементарну формулу, що може мати такий вигляд:

$$A + B = C$$

Висновок з цієї формули може бути лише один: **монтаж** – це процес, у якому від складання у логічній послідовності декількох різних елементів утворюється щось нове.

Слід нагадати також і про те, що фундатор та винахідник кіноматографічного монтажу С.М. Ейзенштейн не дарма стверджував, що мистецтво цирку та мюзик-холу є найкращою школою оволодіння так званим монтажним засобом побудови сучасної театральної справи.

Особливості роботи сценариста з документальним матеріалом

Під документальністю в розробці сценаріїв театралізованих заходів слід розуміти реальні факти, дії, події з життя колективу чи окремих осіб, архівні та історичні документи, фото-, кіно-, відеолітописи з життя колективу (окремих осіб), які стосуються теми заходу.

Обробляючи документальний матеріал майбутнього сценарію, автор повинен приділяти найбільшу увагу тим фактам, які мають безпосереднє відношення до глядацької аудиторії та до сценарного задуму. Шукаючи чітку послідовність документального матеріалу, треба мати на увазі, що майже кожен документ має декілька значень, з яких сценарист вибирає найдоцільніше, найпотрібніше, пам'ятаючи, що зміст кожного факту залежить від того контексту, в якому він знаходиться. Документальний матеріал лише виграє від неочікуваної форми показу, оригінальної трактовки.

Послідовність роботи над художньою обробкою документів завжди така:

- вивчення характеру матеріалу, дослідження та аналіз фактів, явищ і подій, відбір, монтаж документального матеріалу, коментар сценариста (чому саме ці документи і факти найкраще відповідають розкриттю теми, ідеї та завданням свята);
- визначення специфічності використання в сценарії документаль-

них матеріалів та публіцистичних чи художніх засобів, уведення їх до сюжетного ходу свята;

- знаходження для документального матеріалу дійових драматургічних функцій, коли той чи інший документ стає динамічним чинником драматургічного дійства;

- добір художніх засобів виразності для надання документу узагальнюючої символічної образності.

Сценарний матеріал слід збирати з деяким запасом, його повинно бути трохи більше, ніж потрібно, щоб дати авторові змогу вибору та драматургічного маневру. І в той же час одним з найважливіших факторів професійності сценариста вважається вміння автора відмовитись від деякої частини накопиченого, навіть вже обробленого матеріалу та окремих фрагментів вже готового сценарію заради більшої компактності та якості сценарію.

Остаточний розподіл матеріалу у структурі вже готового сценарію повинен відбуватися за такою вже відомою схемою: найцікавіший, найяскравіший матеріал не треба використовувати одразу, на початку сценарію, його слід приберегти для заключної частини.

Особливості сценарію та організація проведення різних за жанрами театралізованих дійств

Театралізовані тематичні вечори. Театралізований тематичний вечір відрізняється від інших вечорів не просто наявністю значущої теми, але особливим способом її розкриття, який вимагає обов'язкової сценарної основи, тобто драматургії і використання комплексу виразних засобів. Ступінь їх застосування може бути різним: від мінімального, за якого вечір являє собою об'єднані художню і масову частини, до максимального, коли вечір перетворюється на складну багатобарвну виставу. Такий театралізований вечір присвячується зазвичай важливій події чи знаменній даті, що відповідають психологічному настрою і вимагають справді святкового, яскравого рішення, яке може наблизитись до масового свята просто неба. Дійсно, театралізований тематичний вечір близький до свята, але поряд із цим, істотно відрізняється від свята в парку чи на стадіоні: він не може бути на стільки ж масовим, у його арсеналі дещо інші виразні засоби, а комплекс форм не настільки ж різноманітний, він більш

конкретизований, більш документальний, на відміну від узагальненого символічного свята на вулиці.

Театралізовані тематичні вечори зазвичай співпадають з ювілеями, врученнями нагород, вшануванням відомих людей. У цьому ряду стоять і знаменні дати в особистому житті людини – дні народження, закінчення навчання, посвята в студенти та ін.

Особливість театралізованого тематичного вечора ставить питання про його різновиди. До найбільш поширених і усталених на практиці вечорів відносяться: вечір-розповідь, вечір-портрет, вечір-репортаж, вечір-ритуал, театралізований тематичний вечір.

Вечір-портрет, вечір, у якому йдеться про театралізовану біографію певної конкретної людини або якогось людського гурту, який об'єднує щось спільне (фах, сімейні відносини, місце проживання, спільне навчання та робота тощо). Здебільшого такі вечори присвячуються ювілеям та іншим знаменним датам у житті видатних людей і дозволяють не лише розповісти про особу, але й показати, розкрити її образ усіма наявними в організатора засобами. Сценарії вечорів-портретів являють собою яскравий зразок документальної драматургії. До кожного такого вечора збирається великий біографічний матеріал, на основі якого складається сценарій і який підказує спосіб подачі його. Тут можуть бути використані і колективна розповідь, і інтерв'ю, і показ кінофрангмента, і пісня, і демонстрація фотографій, і читання документів, і віршів, постановка уривка з п'єси, але, як правило, поєднання усіх вищезгаданих елементів. Усе це допомагає змалювати багатогранний образ людини, підкреслити найбільш важливі риси її характеру.

Вечори-розповіді – охоплюють досить широкий перелік фактів, подій, характерів, місць дії і т. ін.; проводяться у розповідній формі, через виступи ведучих та запрошених осіб, в органічному поєднанні з літературно-художнім матеріалом. Вечір-розповідь відзначається спокійними, розповідними інтонаціями, розгорнутим викладом теми, великою кількістю інформації. Інколи вживається прийом «художньої провокації» - неочікувані зустрічі, які дають сплеск емоцій, напруги, необхідні для розвитку дії.

Розповідна манера не відкидає образного рішення (сценарного ходу). На одному з ювілейних святкувань у м. Кам'янці-Подільсько-

му проходив театралізований вечір, оповідалось про історію міста. Центральним зоровим образом став давно відомий за межами цього міста Старий Замок, від імені якого і відбувалась ця розповідь.

Популярною є і така форма, як **вечори-ритуали**, які завжди присвячені важливій події, спогадам про минуле або змінам у житті великого гурту людей (наприклад, ритуал посвячення в професію, прийняття військової присяги, церемоніал вручення дипломів, покладення квітів до пам'ятних місць тощо). Вечір-ритуал містить у собі елементи урочистого акту, дії, яка постійно повторюється.

Практика доводить, що вечори-ритуали завжди значні, носять яскраво виражений святковий характер. Такі вечори – не одноразова акція, вони потребують великої попередньої підготовки, починаючи з ознайомлення і вивчення того об'єкта, відносно якого відбувається подія.

Вечір-репортаж є близьким до вечора-розповіді, тому що теж переважно розповідна манера, теж, як правило, основну лінію здійснюють ведучі, має підвищену документальну основу і використовує найрізноманітніший фактологічний матеріал. Відмінність їх полягає у тому, що вечір-репортаж - це короткі, стислі виступи різного змісту, що висвітлюють єдину тему, але не послідовно, а паралельно. При цьому саме слово репортаж говорить про те, що йдеться про поточні, а не давно минулі події. Звичайно, це зовсім не означає, що у вечорі-репортажі не можна згадувати про минуле. Такий екскурс здійснюється, якщо йдеться про аналогію нинішніх подій з минулими.

Отже, **театралізований тематичний вечір** – це документально-художнє дійство, присвячене реальним героям і реальним подіям, побудоване за допомогою монтажу. Сценарій театралізованого тематичного вечора складається з виступів реальних героїв, текстів ведучого, концертних номерів, елементів театралізації («зримі вірші», «зримі пісні», «зримі документи», кінофрагменти тощо), опису церемоніальних дій. Театралізований вечір, якщо він відповідає інтересам і запитам відвідувачів, дає можливість викликати ініціативу і самодіяльність кожного бажаючого, цьому повинна сприяти активізація глядачів, закладена в самому сценарії.

Слід також зауважити, що вечори проводяться у вечірній час і це вимагає від організаторів ретельного визначення і дотримання три-

валості заходу (залежно від віку учасників – від 1 до 2 годин).

Концерт (від італ. concerto – змагання) - особлива форма видовища, специфіка якого полягає у прилюдному виконанні різноманітних творів.

Театралізований концерт – один із жанрів театралізованого дійства. Такий концерт має художній сценічний образ, для створення якого використовуються засоби виразності, притаманні театру: сюжетний хід, рольова персоніфікація ведучих, театральний костюм, грим, сценічна атмосфера. Театралізовані концерти влаштовуються з нагоди найбільших подій у житті країни, присвячуються бібліографічним чи меморіальним датам тощо. Театралізований концерт – надбання вітчизняне і саме від колишнього Радянського Союзу поширився в інші країни.

Особливість сценарію театралізованого концерту полягає в тому, що в його основі лежить номер. Концертні номери або ж беруться готові, або ж наново створюються, але обов'язково виконуються повністю.

До участі в концерті можуть залучатися всі жанри і види мистецтва, які допомагають висловити і розкрити його тему. Зокрема відзняті ролики документального матеріалу, пейзажних планів, які допомагають уточнити місце дії і створити необхідну атмосферу. Успішно використовуються слайди, за допомогою яких можна легко змінити місце дії і створити стійкі плани художньо-декоративного оформлення чи окремих його фрагментів. Використовується також і укрупнення номера за допомогою екранів. Таким чином, номер одержує більш розгорнутий сюжет і коментарі до нього.

Щодо використання документів у театралізованому дійстві, то вони частіш за все виступають фоном до певного номера (документальні кадри, фотографії), що підсилює вплив самого номера.

Форма театралізованого концерту узвичаїлася і стала необхідною, слід лише шукати оригінального рішення. Образ у концерті виникає в результаті монтажу номерів. Особливе місце у вдалому монтажі має сценарно-режисерський хід. Ходом у концерті можуть бути ведучі у певних образах, хореографічні номери, пантоміма тощо. Готових рецептів не існує. Кожен концерт може мати тисячі найрізноманітніших рішень, може використати абсолютно несподіваний матеріал.

Художньо-публіцистична вистава. Публіцистична вистава (раніше така форма роботи мала назву агітбригада) - цей жанр народився як можливість вести агітаційну роботу за допомогою сценічних прийомів. Віршовані тексти, відомі пісні, які набули нового змісту, використання прийому «апорт» (яскраві словесні заклики, звернення до глядача), масові сцени, пародії, театралізовані мініатюри – ось ознаки цього жанру. У ньому документальний, публіцистичний зміст набуває художніх форм. Публіцистична вистава – це монтаж різноманітних епізодів, сценічних жанрів, деякі з них можуть мати навіть гумористичний гатунок. У цілому, така вистава може стати навіть дієво-профілактичною, якщо інформація в ній буде викладена яскраво і переконливо.

Щодо оформлення, то воно повинне бути лаконічним і помітним, тобто відразу впадати в око. Не можна захарашувати майданчик великою кількістю бутафорії, декорації, інакше програма втрачає в мобільності, оперативності висвітлення поточних подій.

Останніми роками культурно-мистецькими установами поставлено чимало художньо-публіцистичних вистав, у яких основними стали проблеми ВІЛ/СНІДу, гуманізму, екології тощо.

Театралізоване дійство-вистава – дійство, аналогічне театральному видовищу, воно має єдиний сюжет, вигаданих персонажів і діалогічну форму. Однак нерідко ці ознаки руйнуються. Наприклад, дійство може мати полісюжетну будову. Кожен епізод – відносно самостійний.

Цей жанр дуже цікавий школярам бо дає можливість доторкнутися до таємниць театру. У профілактичній роботі цей жанр дає змогу донести не стільки важливу інформацію, скільки нюанси теми, вплинути на емоційну сферу, справити глибоке враження. Сюжетом такої вистави може бути реальна історія якоїсь людини, що живе з ВІЛ чи вигадана історія. Важливо, щоб така вистава захоплювала глядача, а це можливо, коли актори на сцені самі розуміються на змісті того, що роблять, і переконані в необхідності про це говорити.

Пластично-хореографічна вистава – це вистава, де основним засобом вираження є пластика: рухи тіла, міміка, жест. Така вистава ведеться мовою символів і потребує виразних костюмів, музичного супроводу, яскравих атрибутів (свічки, тканини, стрічки тощо).

Конкурсно-ігрові програми - це театралізовані дійства, основою яких є ігри, конкурси, забави тощо. Сценарії таких програм включають опис ігор і конкурсів та правила їх проведення в переказі ведучого. Подібні ремарки дають уявлення про можливу поведінку гравців і вболівальників.

Театралізована акція. На відміну від ігрової програми, не завжди має повний сценарій, а здебільшого лише сценарний план. **Акція** – це низка заходів, наприклад, профілактичних (розповсюдження спеціальної літератури, презентація організації, що працює над проблемами ВІЛ/СНІДу тощо) із застосуванням прийомів та засобів театралізації. Основними завданнями театралізованої частини мають бути створення мотивації до активних дій у рамках акції й висвітлення її провідної мети. Проведення акції не потребує великих енергетичних та грошових витрат від організатора, більшість конкурсів і завдань можуть проводити навіть старшокласники. Роль педагога – організаційна. В акціях одночасно може брати участь велика кількість учасників, залежно від кількості завдань. Акції можна проводити як у приміщеннях, так і на повітрі, біля водоймища, у лісі тощо.

Алгоритм підготовки та проведення театралізованої акції:

1. Підібрати тему акції та визначити її мету. Розробити план акції.
2. Підібрати ілюстративні та інформаційні матеріали.
3. Визначити дату, місце і порядок проведення виставки, присвяченої темі акції (фотографії, стіннівки, плакати тощо).
4. Підібрати ігрові завдання та конкурси.
5. На основі плану акції скласти її сценарій.
6. Скласти список необхідних матеріалів, що будуть використовуватися під час проведення акції.
7. Підготувати призи для переможців у конкурсах, турнірах тощо під час проведення акції.
8. Підбити підсумки, визначити свої досягнення та окреслити недоліки, щоб уникнути їх у майбутньому.

Змагання команд КВК – найпопулярніший серед молоді жанр. Він легкий, рухливий, емоційний, гумористичний. Дуже важливим у цьому жанрі є «здоровий» гумор, який має викривати вади легковажної поведінки, сценічна культура, жвавість, гнучкість мислення.

Ток-шоу є інтерактивною програмою. Її використання, наприклад, у профілактичній роботі може бути доречним, якщо запросити до участі людей, які живуть із ВІЛ, чи спеціалістів із проблеми: психологів, медиків, юристів, чиє спілкування з аудиторією буде дійсно діалогічним, рухливим, цікавим.

Узагалі, поняття шоу трактується як сучасна естрадна вистава з великою кількістю спецефектів та, бажано, за участю досить відомих виконавців. Цей термін часто додається до назв різноманітних видовищ для надання назві більш сучасного вигляду, наприклад, шоу-концерт, шоу-балет тощо.

Літературно-музична композиція – композиційно побудоване подання літературного матеріалу (необхідної інформації) у музично-му оформленні. Цей жанр традиційний для позакласної роботи школи. Тому, використовуючи його, слід прагнути динаміки, дієвості, яскравої візуалізації, а також сучасного музичного наповнення. Слід намагатися подавати інформацію не в лекційній, розповідній манері, а за допомогою виразних сценічних прийомів.

Найголовніші жанрові різновиди сценаріїв масових театралізованих видовищ.

У сценарному сьогоденні існують або найчастіше зустрічаються такі різновиди сценаріїв масових театралізованих заходів, або їх жанри:

1. Сценарій літературного монтажу.
2. Сценарій літературно-музичної композиції.
3. Сценарій концерту (збірного, тематичного, театралізованого).
4. Сценарій тематичного масового театралізованого заходу, що побудований на документальному матеріалі.
  1. Сценарій заходу, що присвячується загальнодержавній даті.
  2. Сценарій заходу, що присвячується ювілейній даті.
  3. Сценарій заходу, що присвячується представникам певної професії (посвята у професію).
  4. Сценарій заходу, що присвячується певній людській спільноті, колективу, товариству тощо.
  5. Сценарій заходу, що присвячується певній людині (вечір-портрет).

6. Сценарій заходу, що присвячується урочистому врученню документів (атестатів, паспортів, перепусток, студентських квитків).

7. Сценарій заходу, що присвячується вшануванню заслужених людей (ветеранів, чемпіонів, героїв тощо).

8. Сценарій сатирично-гумористичної вистави на місцевому матеріалі («капусник»).

5. Сценарій, що присвячується певній релігійній темі.

6. Сценарій урочистого ритуалу.

7. Сценарій конкурсано-розважальної програми.

8. Сценарій заходу, що побудований на зразок відомих телевізійних передач.

9. Сценарій свята, що проводиться просто неба.

10. Сценарій святкового проходження або кавалькади.

11. Сценарій дискотечного заходу.

Драматургія масового свята

Усі закономірності побудови масового свята відповідають основним вимогам до сценарію театралізованого масового дійства, але при цьому необхідно відзначити, що це – найскладніший вид драматургії. Адже свято - це цілий комплекс офіційних та художніх акцій. Тому треба звернути увагу на ті частини, без яких свято не існує. Практика довела, що в цілому кожне свято композиційно складається з трьох частин:

- театралізований мітинг, процесія, маніфестація, демонстрація;
- театралізована вистава чи театралізований концерт;
- народне гуляння, бал, карнавал, дискотека.

Залежно від характеру і змісту свята кожна із складових може бути в ньому головною.

Масове свято споглядається частинами і вибірково. Учасник театралізованого свята, яке проводиться в парку чи на міському майдані, рідко тривалий час перебуває на одному місці. Тому komponуючи свято, яке проводиться в парку чи на міському майдані, сценарист, передусім, повинен подбати про те, щоб знайти можливість об'єднати усю масу глядачів, допомогти їм розосередитись і водночас сприйняти основну тему свята. Це означає, що сценарій

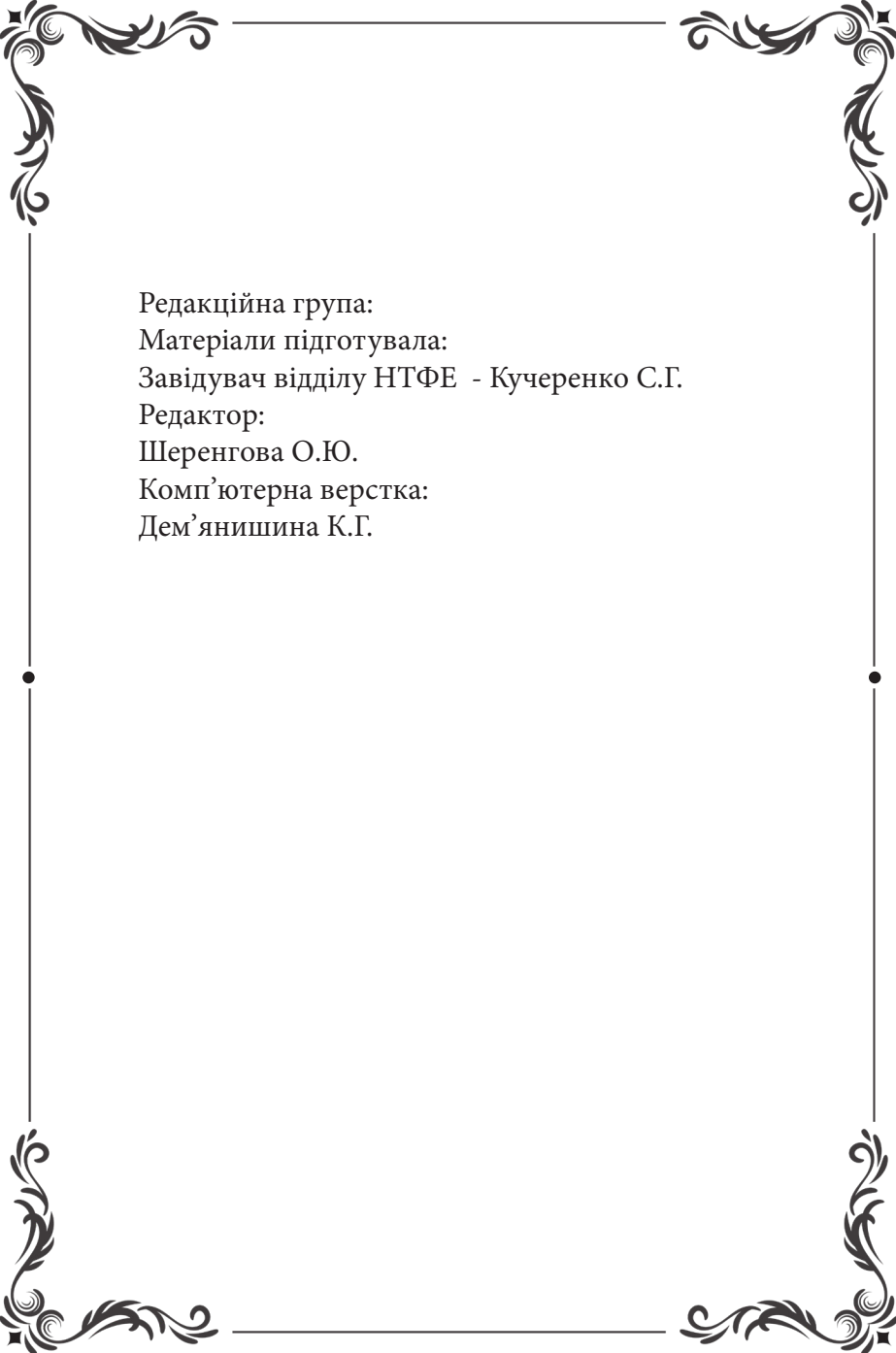
театралізованого свята потрібно будувати так, щоб певні засоби впливу поширювалися на всіх присутніх.

До таких засобів належать: оформлення території, естрад, будівель; пересувні театралізовані процесії чи групи, радіо конференс, друкований путівник (програмка). Усією масою глядачів сприймаються також: піротехнічна вистава, вистава на воді, заключний феєрверк, театралізована хода.

Ці загальні засоби впливу доповнюються тими враженнями, які присутні на святі отримують, ознайомившись з тією чи іншою програмою.

Композиція масового театралізованого свята в загальних рисах нагадує структуру драми, але найважливіші її елементи тут більш узагальнені і творчий монтаж ускладнений величезною різницею природи, характеру і форми матеріалу.

Сценаристи масових театралізованих видовищ повинні мати чітке уявлення про характерні риси кожного із вказаних вище різновидів сценарних жанрів, інакше обов'язково виникне жанрова плутанина, зникнуть ясні межі поміж жанрами. Ця ситуація згодом призведе до занадто вільного використання жанрових особливостей сценаріїв, необов'язковості, а наприкінці – до непрофесійності та погіршення літературно-художніх якостей сценарного першоджерела масового театралізованого заходу.

Редакційна група:
Матеріали підготувала:
Завідувач відділу НТФЕ - Кучеренко С.Г.
Редактор:
Шеренгова О.Ю.
Комп'ютерна верстка:
Дем'янишина К.Г.